

ІСТОРИЧНІ ТА РЕЛІГІЙНІ АСПЕКТИ ЦІННІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК УКРАЇНСЬКОЇ І СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Елла БИСТРИЦЬКА

доктор історичних наук, професор

Надія ВОЛІК

*кандидат історичних наук, асистент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

РЕЛІГІЙНА СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Глобальна пандемія, яку викликав коронавірус SARS-Co-2, спровокувала не менш глобальну дискусію серед світських науковців і богословів з приводу цінностей та усталених традицій.

Зазвичай цінності пов'язані з релігійним досвідом людини і кожне покоління здобуває свій досвід інтеграції релігійних цінностей. Для останніх характерні такі риси: теоцентризм; видозміна системи цінностей залежно від конфесії; пізнання цінностей засобами релігійної віри, відсутність якої обмежує сприйняття релігійних цінностей; обумовленість релігійних цінностей соціальною та гносеологічною природою релігії; релігійні цінності не існують поза релігійним світоглядом. Також слід відзначити, що система релігійних цінностей має певну ієрархію і складається з чотирьох груп (від найвищої до найнижчої): ідея Бога та різноманітних божеств; Царство Боже, безсмертя душі, рай, пекло; матеріальні й духовні цінності релігійного життя: храм, приписи, норми, обряди; безпосередні цінності життя й життєві цінності, що формуються у послідовників конкретних конфесій.

Глобальна пандемія COVID-19 спричинила швидкі зміни та порушила ланцюжки сприйняття цінностей у всьому світі. Спалах цієї інфекційної хвороби спричинив хаос у приватному та соціальному житті мільярдів людей. На жаль, надії на швидке подолання інфекції виявилися марними. Для багатьох людей COVID-19 спричинив втрату роботи, прибутків, а відтак й зміну особистих пріоритетів. Соціальні обмеження спонукали релігійні організації до переосмислення вікових традицій, пов'язаних з певними обрядами (зокрема, євхаристія), можливості велелюдних зібрань у

громаді та під час літургії, паломництва тощо. Для більшості людей питання про переоцінку цінностей постало тоді, коли потреба в самореалізації поступила місцем потреби в особистій безпеці.

Навесні 2021 р. COVID-19 поширився у 220 країнах світу. Понад 155 мільйонів людей стали інфікованими. Уряд і суспільство кожної країни реагують на цивілізаційні виклики по-різному. Відповідно до наявних соціологічних досліджень дана стаття має на меті охарактеризувати як COVID-19 вплинув на систему релігійних цінностей у суспільстві, зокрема ставлення до Бога, особисту молитву та відвідування богослужінь.

Релігійна складова є характерною для кожної країни, як правило, вона виокремлена з поміж інших соціальних інституцій і зберігає свою автономію. Це, зокрема, зафіксовано в документах, що регулюють життя та працю в умовах COVID-19 у більшості країн Східної та Центральної Європи [4, с. 10]. Хоча основні світові релігії та їх лідери одногласно ввели обмеження щодо релігійних обрядів в умовах COVID-19, в межах конфесій залишаються окремі групи віруючих, які ставлять релігійні обряди вище норм епідеміологічної безпеки. Такі групи віруючих нечисленні, вони впевнені, що їхня віра дає їм право ігнорувати накази світської влади або дотримуватися їх вибірково, оскільки вони передусім знаходяться «під юрисдикцією Бога». Представники цих груп покладаються на єдиний Божий авторитет та свою релігійну організацію як виразника Божої волі. З початком пандемії вони заявляють, що «Божа воля на все», а причиною різкого підвищення захворюваності є «небесний гнів».

Релігійних людей, які не вірять у реальність коронавірусу називають «дисидентами коронавірусу» (Д. Горевої). Таких віруючих можна знайти серед представників усіх авраамічних релігій. Серед них є ультраортодоксальні євреї в Ізраїлі та США, радикальні шіїти, протестанти в Південній Кореї та США [4, с. 11]. В Україні цю когорту віруючих як правило презентують парафіяни РПЦ в Україні (основні осередки – Києво-Печерська, Почаївська та Святогірська лаври).

Поряд з існуванням «дисидентів коронавірусу», соціологічні дослідження відзначають незначне збільшення кількості людей, які вірять в існування трансцендентного (Бога, духів, богів). Проведені в США дослідження доводять, що люди, які важко переносили хворобу частіше зверталися до Бога або відзначали присутність трансцендентного після одужання [2]. Американські дослідники, зокрема Ф. Волш, вказують на позитивні наслідки подолання хвороби у людей з глибокою вірою, які практикують особисту молитву, спільну молитву або різні види медитативних практик [5].

Актуальним залишається питання в умовах локдауну відвідування богослужінь. Наявні дослідження підтверджують, що кількість служб та кількість учасників залишаються незмінними. Частково змін зазнали лише форми богослужінь. Джитилізація сучасного соціуму уможливила проведення богослужінь в режимі online. Дані опитування показують, що навіть для цього простого рішення багатьом священникам і пасторам довелося значно вдосконалити власні ІТ-навички. 70% респондентів ствердно відповіли на питання про необхідність запровадження нових умов богослужінь за обставин пандемії. Більше 70% зазначили, що такого роду богослужіння спонукають до творчого осмислення подачі богослужіння (наприклад: який ракурс храму краще обрати для відеотрансляції, забезпечення технічних умов відеотрансляції, вибір online-платформи та часу проведення богослужінь, відповідний музичний супровід богослужіння чи медитації, доцільність використання відеороликів чи презентацій під час проповіді тощо) [1, с. 157].

Водночас проведене соціологічне опитування серед 1657 священників-капеланів у медичних установах із 36 країн світу засвідчило недостатню увагу релігійних організацій до душпастирства серед хворих в умовах пандемії. Як правило, капеланам пропонувалося використовувати online-технології для підтримки своїх пацієнтів та медичного персоналу, натомість важкий фізичний стан хворих вимагав живого спілкування. На початковому етапі пандемії більшість опитаних капеланів не мали чіткого бачення своєї ролі [3].

Таким чином, релігійна система цінностей в умовах пандемії COVID-19 не змінилася, а набула нового значення. Суспільство в черговий раз визначило необхідність звернення до релігійних цінностей, якими повинні керуватися усі незалежно від етнічної належності чи статусу. Наявні дослідження доводять, що за час COVID-19 релігійні цінності та духовні практики допомогли сім'ям переносити втрати близьких, депресії, розвинули відчуття потрібності, гармонії та мети й сприяли легшому перенесенню постковідних симптом.

Література:

1. Máté-Tóth A. Pray and Vaccinate: Worship and Pastoral Care in Times of Pandemic in Hungary. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 2021, Vol. 41: Iss.1, Article 12. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss1/12>
2. Simon R., Judge Dan M., Judge L., Judge G. The Human Side of COVID-19. *Juvenile Family Court*, 2021 URL: <https://doi-org.proxy.lib.uwaterloo.ca/10.1111/jfcj.12190>
3. Snowden A. What Did Chaplains Do During the Covid Pandemic? An International Survey. *Journal of Pastoral Care & Counseling: Advancing theory and professional*

- practice through scholarly and reflective publications, 2021 URL: <https://doi-org.proxy.lib.uwaterloo.ca/10.1177/1542305021992039>
4. Tytarenko V. and Bogachevska I. Religious «Covid Fundamentalism» in Eastern and Central Europe: Challenges and Lessons. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*: Vol. 41: Iss. 1, Article 4. 2021. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss1/4>
 5. Walsh F. Loss and Resilience in the Time of COVID-19: Meaning Making, Hope, and Transcendence. *Family Process*, 2020 URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/famp.12588>

Іван ЗУЛЯК

доктор історичних наук, професор

Андрій КЛІШ

доктор історичних наук, доцент

Оксана ЯТИЩУК

*кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ХРИСТИЯНСЬКИХ СУСПІЛЬНИКІВ ГАЛИЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Межа ХІХ–ХХ ст. стала часом поширення в Європі нових ідей, швидкої політизації та партійної структуралізації суспільства. Не залишилася осторонь цих процесів і Церква, яка намагалася відновити контроль над політичними процесами. У Європі загалом, та в Галичині зокрема, певної популярності набувають політичні організації та партії, що базували свою діяльність на християнських засадах та підтримували Церкву.

Соціальною базою формування суспільно-християнського руху в Галичині виступало греко-католицьке духовенство, а також активні представники інтелігенції, пріоритетом діяльності яких було соціально-економічне оновлення суспільства на християнських засадах.

У християнських суспільників можна виокремити кілька ціннісних маркерів, зокрема ставлення до: релігії та Церкви, національного питання та освіти українців.

Значну увагу християнські суспільники приділяли релігії та Церкві у житті галицького суспільства, що було цілком логічним якщо проаналізувати їх програмні постулати. Зрештою це відображено у назвах